

A close-up portrait of a man with short, dark brown hair and a full, dark beard and mustache. He is looking directly at the camera with a slight smile. He is wearing a blue button-down shirt under a dark blue, textured blazer. The background is a plain, light gray.

Pòrtic

Toni Cruanyes

Un dels nostres

Identitats en conflicte a Catalunya

Toni Cruanyes

Un dels nostres

Identitats en conflicte a Catalunya

Pòrtic

Primera edició: gener del 2020

© Antoni Cruanyes Plana, 2020

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-459-6

Dipòsit legal: B. 27.792-2019

Fotocomposició: Realització Planeta

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor; la llei preveu sancions per als infractors.

Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra, podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos, a través del portal www.conlicencia.com

o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Tots els drets reservats.

ÍNDIX

El paisatge després de la batalla...	11
Introducció. Una vida catalana	21
1. Les paraules del president	29
2. Entre ‘Els Pastorets’ i Instagram	51
3. Les banderes de Barcelona	65
4. La <i>nació</i> dels prodigis	77
5. La màquina de fer catalans	89
6. Dels xarnegos als maricons	101
7. Les llengües de Catalunya	115
8. Esperit públic i ànimes privades	135
9. Autodefinició de «nosaltres»	149
10. El mite de l’1 d’octubre	157
11. Les presons i l’exili	167
12. La decepció d’Europa	183
13. Mediterràniament	195
14. La llegenda negra en temps de Netflix	209
Conclusió. Buscant la identitat	221
Notes de l’autor	229

LES PARAULES DEL PRESIDENT

Des de la primera fila professional, he tingut l'oportunitat de parlar i entrevistar tots els presidents catalans després de Josep Tarradellas. He de confessar que els ocupants del Palau de la Generalitat sempre m'han despertat una barreja de tendresa i respecte. Els que l'han ocupat i els que n'han estat desallotjats per la força. Més que cap altre càrrec polític, o cap altre home o dona amb poder. Potser pel destí tràgic de la gran majoria dels presidents històrics, des de Pau Claris fins a Lluís Companys. Potser també perquè representen una institució llargament anhelada. Però, lluny de consideracions polítiques i protocol·làries, la primera vegada que vaig parlar amb un president de la Generalitat li vaig dir, directament: «Hola, Jordi!». Jo tenia set anys i a Jordi Pujol tot just començaven a tractar-lo de Molt Honorable. Acompanyant la família i uns amics d'excursió a Queralbs, el vam veure i de seguida el vaig tutejar, i ell va ser molt simpàtic amb mi. Després els meus pares em van renyar per les confiances i el que van considerar una falta de respecte per part meva. Però no era tan estrany que li parlés a Jordi Pujol amb tanta familiaritat, perquè l'havia vist en fotografies per tot arreu des que era ben petit. En aquells anys, el meu avi patern era l'alcalde

de Canet. El primer alcalde democràtic, que s'havia presentat a les llistes de Convergència i Unió. L'avi Antônio sempre ha sigut catalanista, independentista de cor i d'ideals molt fermes. I en aquells moments de la Transició va creure que l'opció correcta era el catalanisme conservador de Convergència. Tant l'avi com el meu pare es van fer un fart de penjar cartells enormes per tot el poble amb la fotografia de Jordi Pujol i eslògans com «Fem i farem» o «L'home per aixecar Catalunya». Des de mitjan anys setanta, fins i tot quan encara no era legal, havien assistit a reunions clandestines amb ell i altres membres de Convergència, i també d'altres partits en l'òrbita de l'Assemblea de Catalunya i organitzacions de defensa de la llengua. Al garatge de casa hi teníem un mural enorme amb les comarques de Catalunya i una fotografia de Pujol. Treien la capota al cotxe del meu pare —un Mehari de color taronja— i es passejaven pels carrers de Canet amb uns grans altaveus anunciant mítings al centre parroquial, o amb la música de les campanyes. D'aquells anys en recordo, sobretot, l'entusiasme de la gent que participava en els actes, i les hores i hores que dedicaven a l'organització dels mítings, i les discussions sobre coses que ara, en el fons, em semblen molt poc polítiques: com aconseguir que l'aigua potable arribés a tots els horts del poble, l'asfaltatge dels carrers i l'enllumenat, o com les urbanitzacions noves havien de connectar amb la xarxa general de clavegueram. Unes necessitats molt bàsiques, vistes des de la perspectiva d'avui.

A Jordi Pujol el tornaria a veure en moltes ocasions, i per motius diversos. Potser la més rocambolesca seria tres dècades després de la primera vegada, quan jo ja sortia per la televisió. Va ser en un sopar a la terrassa de l'Hotel Duquesa de Cardona, de Barcelona: «Cruanyes, tu també, aquí? No t'hi esperava». Havien organitzat una trobada amb gent d'am-

bits laborals molt diferents, però que teníem en comú que érem tots homosexuals. Àlex Mañé i Jordi Arcarons, dos col·laboradors propers de Pujol, el volien ajudar a entendre les reclamacions de gais i lesbianes en els anys en què es va aconseguir la legalització del matrimoni i l'adopció per part de parelles del mateix sexe. El president hi estava en contra. Era l'estiu del 2007. Ell tenia setanta-vuit anys, i la resta de convidats devíem estar tots per sota dels quaranta. El sopar va anar molt més a fons del que estava previst. No va ser una conversa per quedar bé, sinó que Pujol ens va proposar que l'intentéssim convèncer. El seu punt de partida no era sobre drets polítics, sinó sobre moral, actituds i valors. I per això a la conversa vam parlar, sobretot, dels drets dels gais... i de sexe. Qui m'ho havia de dir! Parlant de sexe amb Jordi Pujol! Ens va explicar com un amic seu capellà —i, per tant, cèlibe— li havia dit que, amb la falta de pràctica, les ganes de sexe s'acaben controlant i anul·lant, i que fins i tot se n'oblida el desig. Vaig pensar que ens estava indicant el camí que ell creia que havíem de seguir els homosexuals: l'abstinència, o almenys la discreció. Però no, llavors va deixar clar que, per ell, el sexe és una forma de comunicació. De dir-li a algú que l'estimes, però també de dir-li que t'agrada, de compartir alguna cosa, de crear intimitat... Vaig pensar que era una definició molt inclusiva i moderna del que són les relacions sexuals. De fet, recordo moltes frases de Pujol en altres converses que vam tenir, en privat, quan ell ja era expresident de la Generalitat i jo tornava a Barcelona des de les correspondències de Londres o París per les vacances de Nadal i d'estiu. Ell volia que li expliqués coses del que es parlava a les capitals europees. Una altra vegada ens vam veure a París, de la mà de la bona amiga Maryse Olivé abans que el rebés Jean-Claude Trichet, expresident del Banc Central Europeu. Jordi Pujol

sempre ha tingut una curiositat enorme, i també molta habilitat per escoltar i debatre. Em preguntava pels llibres que jo havia escrit de temàtica europea, i me'ls ensenyava subratllats, i em feia preguntes molt pertinents. Tot ho relacionava amb Catalunya, amb molta naturalitat. Ell era el president, i tenia una visió global del país —i també del món—, però amb la gent actuava com si fos un alcalde, proper i empàtic. Gairebé tothom de certa edat té alguna anècdota per explicar en primera persona amb el president Pujol, i n'hi ha que durant anys han tingut sobre algun moble del menjador una fotografia amb ell, o amb la seva dona Marta Ferrusola. Un recordatori del dia que va visitar el seu poble. A Pujol, més enllà de l'acció política concreta a la Generalitat, el precedia un historial de ferma convicció en una Catalunya amb personalitat pròpia dins d'Espanya, en un context europeu cada vegada més consolidat. Autonomista i europeista. És ja des de fora del poder que ha vist com a Madrid han passat de rebre el president de Catalunya amb catifa vermella i aplaudiments, a perseguir-lo judicialment en el cas de Carles Puigdemont, o de negar-li qualsevol legitimitat com a interlocutor, en el cas de Quim Torra.

És ben curiós que, en un país mancat de poder polític durant llargs períodes de dictadura, o d'incomprensió per part de governs espanyols centralistes, la figura del president de la Generalitat sigui tan respectada. O, almenys, ho hagi estat durant tant temps. Fins al punt que, gairebé amb només dues excepcions en els últims quaranta anys, es pot afirmar que qui ocupa el càrrec de president compta sempre amb un avantatge d'autoritat i respecte que el posiciona com a favorit per guanyar les eleccions següents. Jordi Pujol va saber gestionar la figura presidencial fins al punt d'aconseguir sis victòries electorals consecutives, tres amb majoria

absoluta. De fet, ja durant la Transició, l'aura moral i sentimental de Josep Tarradellas feia tanta por a les expectatives electorals dels partits polítics catalans, que no es van avenir a fer una llista unitària del catalanisme per evitar que ell la volgués capitalitzar. I al reglament del Parlament es va establir expressament que el president de la Generalitat havia de ser un diputat elegit (a diferència del Congrés de Madrid, per exemple). L'objectiu era evitar que després de les primeres eleccions al Parlament, l'any 1980, algú proposés fer president Tarradellas i que no es pogués aturar l'onada de simpatia popular. Va ser un dels cops de colze propis entre la clandestinitat interior i l'exili exterior durant el franquisme dels anys setanta (al capítol «Les presons i l'exili» veurem com aquestes confrontacions es reproduïen en l'actualitat). I és que el que havia aconseguit Tarradellas era extraordinari: després de substituir Josep Irla com a president de la Generalitat a França, l'any 1954, havia mantingut la flama de l'autogovern republicà a l'exili durant vint-i-sis anys, des del seu domicili privat a Saint-Martin-le-Beau. I el més important va ser que, quan li va arribar l'oportunitat de tornar a jugar un paper en l'escenari de la Transició, la va saber aprofitar. Després de la famosa visita a Madrid per veure's amb Adolfo Suárez l'any 1977, Tarradellas va dir públicament que havia anat molt bé, tot i que en realitat no hi havia res acordat ni res per negociar. Els de Suárez van veure en el vell president de la Generalitat algú disposat a jugar la carta de l'acord i, amb ell, van pensar que podrien fer-se la foto de la reconciliació, quaranta anys després de la Guerra Civil. Així, abans fins i tot de la Constitució, el president del govern espanyol va derogar la llei franquista del 1938 que eliminava les institucions catalanes i va restablir la Generalitat provisional. El 23 d'octubre d'aquell 1977, enmig d'una multitud, Josep

Tarradellas va tornar a Barcelona i, abans d'instal·lar-se al Palau de la Generalitat, va llançar la seva famosa frase «Ciutadans de Catalunya, ja soc aquí!».

De Tarradellas els catalanistes en lloen la seva capacitat de sacrifici. El voluntariós treball com a president republicà a l'exili. Però avui tothom —tant els catalanistes com la classe dirigent espanyola— li reconeix la cintura política i l'astúcia, dos valors que des d'aleshores hem valorat en els successius presidents de la Generalitat. També enyorem la seva capacitat de convertir una derrota del catalanisme (la Guerra Civil) en èxit (el pacte constitucional de la Transició). Va saber jugar les cartes al seu favor, i va guanyar. Va ser un gran relacions públiques. Un venedor, pendent de la imatge de cara a l'opinió pública. Tant la seva actitud com els símbols de què es va servir van ser molt importants perquè els seus acords amb Madrid fossin vistos com un èxit per la població de Catalunya, ansiosa de recuperar l'autogovern. En realitat, el consell de ministres franquista d'Adolfo Suárez no es va comprometre mai a res i, al contrari, va utilitzar la figura de Tarradellas per blanquejar l'operació de la reforma cap a la democràcia: canviar el sistema formalment perquè poguessin continuar manant els mateixos, a partir d'aleshores sota les sigles de la Unió de Centre Democràtic. Jordi Pujol va copiar el mètode a Tarradellas, i el va millorar: en mans de Pujol, també la presidència de la Generalitat va ser una font de doctrina catalanista. Primer, convenia construir un model d'autonomia eficaç, modern i competitiu. Va saber generar confiança en les més altes institucions de l'Estat (és d'aquella època que Pujol estableix ponts de diàleg constants amb Joan Carles I; la biografia que en va escriure José Antich portava l'encertat títol d'*El virrei*, mentre que el diari *ABC* el va nomenar *Español del Año* el 1984). I després vindrien els

pactes amb el PSOE i el PP per complementar les majories absolutes que no havien aconseguit a les urnes el 1993 i el 1996.

En una de les converses privades que vaig tenir amb el president Pujol uns anys més tard —sempre a través de la intermediació de l'amable Carme Alcoriza—, m'admetia que la construcció de l'autonomia de Catalunya en forma de govern tenia moltes mancances legals i de reconeixement intern a Espanya. Per això ell insistia en algunes fórmules protocol·làries, com ara el cotxe oficial o la bandera, o que es tractés el president de la Generalitat com la màxima autoritat ordinària de l'Estat a Catalunya. Pujol em reconeixia que part de l'autonomia catalana és una construcció simbòlica, més que legal: és un entramat basat en el respecte, la credibilitat i la feina dels funcionaris i dels polítics que li han donat forma. Jo li preguntava si no ens havia enganyat. Per què tanta faramalla, si ell ja sabia que l'autonomia era una concessió de l'Estat, però no un dret propi dels catalans? Li vaig dir si no havia anat massa lluny construint, a consciència, un mini-Estat de cartró pedra, amb una aparença més sòlida del que realment era, i el president Pujol em va respondre que sí, que efectivament havia aprofitat totes les eines al seu abast per bastir una institucionalitat efectiva, encara que legalment feble. Però que era la millor manera per demanar a la gent que s'esforcés al màxim. «Per aconseguir l'excel·lència en la feina, cal posar-se objectius molt alts»: era així com Pujol explicava alguns dels triomfs més simbòlics atribuïts a la presidència de la Generalitat que en realitat no eren mèrit del poder polític del govern català. Per exemple, la recepció l'any 1990 a la Casa Blanca amb el president George Bush va ser possible gràcies a un *lobby* econòmic amb participació catalana a Washington, mentre que l'emperador del Japó

Akihito va rebre el president i Marta Ferrusola per prendre el te al palau imperial l'any 1999 pel paper de Convergència i Unió com a socis imprescindibles del govern espanyol d'aquell moment. El mateix Pujol ho reconeixia: «Si no m'explicava bé, quan anava pel món i deia que era el president de la Generalitat, es pensaven que era el president d'una companyia d'assegurances». Va utilitzar tot el que tenia a mà per aconseguir ampliar els seus contactes internacionals gràcies a la seva influència sobre el Partit Popular Europeu, de la mà dels socis d'Unió Democràtica i també pel seu ampli coneixement de llengües.

El prestigi acumulat per Pujol va durar més enllà del seu mandat i, de fet, la seva ombra fins i tot va resultar incòmoda —per comparació— per als seus successors, Pasqual Maragall, José Montilla i Artur Mas. Potser per això l'any 2014, quan des de la Moncloa es va ordinar un pla per frenar el creixement de l'independentisme, es va planejar un atac directe contra Jordi Pujol. Van pensar que si destruïen el «patriarca» del nacionalisme català posarien fi a l'independentisme. S'hi van alinear Jorge Moragas, cap de gabinet de Mariano Rajoy, Jorge Fernández Díaz, ministre de l'Interior, i Daniel de Alfonso, cap de l'Oficina Antifrau de Catalunya. N'hi va haver prou amb el descobriment dels comptes corrents de la família Pujol a l'estranger i el relat de l'exnòvia del fill de Pujol, Victoria Álvarez. El setge polític i mediàtic es va anar estrenyent a l'entorn del president Pujol. Sempre amb l'ombra del finançament irregular del seu partit, Convergència Democràtica, que va acabar sent jutjat i condemnat, però sense esquitxar judicialment cap dels líders del partit. Va esclatar el 3%, sumat als processaments del seu entorn més immediat per altres casos: Lluís Prenafeta, secretari general de Presidència de tota la vida, Macià Alavedra, insigne conseller

d'Economia de Pujol, i el seu propi fill, Oriol Pujol, pel cas de les concessions fraudulentament de les ITV. I el colofó final: el 25 de juliol de 2014, el president de la Generalitat més llargu va fer el pas definitiu de l'honor a la deshonra. Va ser el dia del reconeixement d'una deixa del seu pare a l'estranger, que havia amagat a Hisenda durant trenta anys. Molta gent ho va interpretar com una tapadora dels diners que la seva família podria haver acumulat de comissions il·legals durant els vint-i-tres anys de govern. El preu que ha pagat Jordi Pujol és veure tres dels seus fills passar per la presó, i tant la resta com la seva esposa, investigats. Cinc anys després —mentre escric aquestes pàgines—, encara no s'ha provat que els diners dels comptes a l'estranger de la família Pujol provenguin de res relacionat amb l'administració catalana. Però la sospita sobre tot el seu període de govern ha arrelat, i aquell 25 de juliol de 2014 la Moncloa va assolir el seu objectiu. Els independentistes es van desmoralitzar i mig Catalunya va emmudir de cop.

Professionalment, potser va ser un dels moments més difícils del meu període al capdavant del *TeleNotícies Vespre*. El pes que Jordi Pujol havia tingut en la creació de TV3 era enorme, i en aquells moments, ja com a expresident, encara mantenia un gran pes com a referent moral i polític de tot el catalanisme. Les televisions d'àmbit espanyol van picar l'esquer sense cap mirament, i van seguir la consigna d'assetjament als Pujol. El tractament informatiu de la família Pujol era més propi de criminals o de famosos que venen la seva vida privada a les revistes del cor. Va començar la reescriptura del relat col·lectiu del que havien sigut les tres dècades de pujolisme, amb sospites sense documentar utilitzades com si fossin veritats inqüestionables. Com que la Moncloa havia llançat el relat que l'independentisme era una cortina de

fum de Pujol i el seu partit per tapar la corrupció, els mitjans espanyols van amplificar i repetir fins a la sacietat que els successius governs de Pujol van ser un entramat corrupte de favors. Caciquisme embolicat amb la bandera catalana.

Mentre es repetia a totes les cadenes de televisió i ràdio de Madrid aquella campanya política contra la governació catalana de les últimes dècades, jo —i tots els meus companys de TV3— entràvem cada dia per la porta principal a Sant Joan Despí i el primer que vèiem era la inscripció a la placa, en una roca commemorativa de la inauguració del canal: «Estudis de Televisió de Catalunya, inaugurats pel M. H. Sr. Jordi Pujol Soley, president de la Generalitat de Catalunya. 22-IV-1986». Recordo mirar-me atentament aquella inscripció, aquells dies de juliol, a «la pedra», com en dèiem els treballadors de TV3. El catalanisme en estat de xoc. L'espanyolisme rampant sucant-hi pa. I als *TeleNotícies* intentant treure l'entrellat entre el que se sabia i el que no, per explicar-ho tot i no quedar enrere de la resta de mitjans. Era una prova importantíssima per a la nostra credibilitat, tant en aquell moment com a llarg termini. Els nostres espectadors se sentien més incòmodes que els de Tele 5 pel que estava passant, i precisament per això tenien encara més interès a distingir la veritat de la propaganda oficial espanyola. Les audiències del *TeleNotícies* es van disparar en ple període de vacances d'estiu. Els espectadors esperaven que, a diferència dels que s'estaven acarnissant gratuïtament en la família Pujol, nosaltres garbelléssim entre el que se sabia, més enllà de rumors i especulacions: que separéssim el gra de la palla. I no era gens fàcil fer-ho. Era l'última setmana de juliol, i bona part de la plantilla de TV3 ja estava de vacances. La direcció em va donar carta blanca, però sense gaire entusiasme. Periodistes insignes i més veterans em van advertir, amb

bona voluntat personal però no sé si víctimes encara de la fascinació o la por dels vint-i-tres anys del Pujol president i dels onze d'expresident: «No caiguis en la trampa del relat de la Moncloa», «no inflis innecessàriament el cas per a la teva vanitat com a periodista», «no vulguis omplir el *TeleNotícies* de tertulians de mitjans de Madrid que l'únic que volen és disparar contra l'independentisme i ara, circumstancialment, s'estan carregant la figura i el llegat del catalanisme de tot el final del segle xx».

Aquells dies em vaig sentir bastant sol davant del repte. Amb els pocs redactors que no havien marxat de vacances vam fer literalment el que vam poder. Juntament amb la redactora en cap, Fina Penín, i Carles Prats, del *TeleNotícies Migdia*, ens planyíem de no tenir equips per estar les vint-i-quatre hores als domicilis dels Pujol a Barcelona i Queralbs. Tampoc ha estat mai el nostre estil, això d'assetjar la gent al carrer, en cap cas. Però vam acabar comprant les imatges de les entrades i sortides de la família Pujol a les cadenes privades espanyoles, perquè no semblés que ens desenteníem de la notícia. A Victoria Álvarez no la vam entrevistar aquells dies perquè cobrava per fer-ho, també a l'estil dels programes de telerealtat. Tal com prescriu el codi deontològic de la professió periodística, TV3 no ho fa mai, això; és propi de la premsa del cor. Pagar per les entrevistes en condiciona el contingut i no és ètic. L'entorn de Jordi Pujol tampoc volia parlar. Alguns encara digerien l'impacte de la confessió de l'expresident, mentre que d'altres directament se sentien incòmodes amb la qüestió i ens donaven allargues. Per la bona relació personal que jo hi mantenía, vaig intentar que en parlessin l'historiador Joan B. Culla, considerat proper al pujolisme, i el periodista Manuel Cuyàs, autor de les memòries de Jordi Pujol. No van voler parlar. Ni advocats, ni famí-

lia, ni polítics del seu partit, ni antics col·laboradors... Finalment qui ens va agafar el telèfon va ser l'historiador del catalanisme que havia sigut més crític amb Pujol durant els seus anys de mandat: Josep Fontana. Una veu indiscutible, una autoritat moral respectada dins i fora. Així, el meu primer *TeleNotícies Vespre* després de la confessió de Pujol, aquell juliol del 2014, va acabar amb un reportatge a la contraportada en què se sentenciava: «El descobriment de les malifetes econòmiques de la família Pujol ha produït una lògica consternació a Catalunya, sobretot per als que sentien respecte per la gestió que Jordi Pujol va desenvolupar al capdavant de la Generalitat durant vint-i-tres anys. Però la societat catalana té una gran part de culpa per haver tancat els ulls davant d'indicis anteriors del que ara apareix a la llum, i molt especialment després del Palau de la Música, que va posar al descobert la trama de mentides i complicitats en què s'assentava la nostra vida pública».

Estic molt orgullós de la feina periodística que vam fer al *TeleNotícies* durant aquells dies de juliol i agost del 2014. Encara avui no hi ha sentències sobre les investigacions judicials de la família Pujol, però a Catalunya cadascú ha anat fent un inventari *sui generis* del que va significar el pujolisme. Encara falta temps per poder-ne tenir la perspectiva històrica adequada. És una llàstima que, per a molts, Pujol sigui vist, de manera simplista, com el cap d'una trama institucional de vint-i-tres anys basada en la corrupció o en la submissió al poder de l'Estat. En realitat, la personalitat de Pujol es forja en la lluita contra el franquisme fins a l'extrem d'anar a la presó, amb uns ideals del costat correcte quant a valors democràtics durant una època en què la seva classe social s'havia adaptat perfectament a les exigències ideològiques de la dictadura.

També era una llàstima que de manera acrítica bona part de la intel·lectualitat de Barcelona i Madrid de finals del segle xx s'hagués quedat amb la idea que Jordi Pujol encarnava l'únic catalanisme possible i raonable. La seva omnipresència va ser asfixiant per als dirigents opositors, especialment durant els anys de majories absolutes. I la identificació institucional de Pujol amb Catalunya va dibuixar un país sense els matisos que, anys després, han explotat a l'hora de qüestionar el model autonòmic. Per això em va semblar una bona manera de reparar aquests errors d'apreciació històrica el fet que el comitè d'empresa de TV3, el juny del 2017, decidís tancar la inscripció de la placa amb el nom de Jordi Pujol que presideix l'entrada dels estudis de Sant Joan Despí. Allà on hi deia «inaugurats pel M. H. Sr. Jordi Pujol i Solel», ara s'hi pot llegir: «El 10 de maig de 1983 el Parlament de Catalunya va aprovar per unanimitat la llei de la creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió». No es tracta de menystenir l'obra de Jordi Pujol, sinó de posar en valor que TV3 forma part d'un projecte més important, que ens concerneix a tots. Canviem «president» i «inauguració» per «Parlament» i «unanimitat». Molt millor.

En unes circumstàncies molt diferents, vaig tenir l'oportunitat de treballar en un altre mitjà de comunicació molt estretament vinculat a la figura de Jordi Pujol durant dècades. Es tracta del diari *Avui*, projecte de capital privat que va néixer de la contribució i subscripció de milers de persones i que va il·lusionar tantíssima gent durant els anys setanta i vuitanta. Malgrat que va rebre finançament tant des de la presidència de la Generalitat com des d'empreses properes a Convergència i Unió, el projecte no va acabar mai d'assolir l'objectiu fundacional, que era esdevenir el gran diari de Barcelona (l'equivalent a *The Times*, *Le Monde* o el *Washing-*

ton Post de Catalunya). Aquest somni —que, en el fons, ho era també de normalització lingüística— va topar sempre amb molts enemics polítics i, és clar, amb la competència ferotge de les empreses editores dels diaris en castellà: *La Vanguardia*, *El Periódico* i, fins a cert punt, *El País*. Les successives ampliacions de capital i els canvis de propietari de l'*Avui* tenien sempre en comú que al darrere hi havia Pujol i Convergència. Però l'any 2004 l'empresa va fer fallida i, davant la possible desaparició del diari, es va teixir una confluència d'interessos entre els dos grans grups privats de la ciutat —Planeta i el Grup Godó, que es van quedar amb el 40% del diari cadascun— i la mateixa Generalitat —que es va fer càrrec de l'altre 20%. Aquesta era la situació accionarial quan jo vaig arribar a l'*Avui*. Ja feia més d'una legislatura que Jordi Pujol era fora de la Generalitat. Durant els anys 2007 i 2009 vaig ser director adjunt del diari, primer al costat de Xavier Bosch —que va ser qui em va fitxar— i després tot sol com a director en funcions nomenat pel president de l'empresa editora, Antoni Cambredó, davant la indefinició dels propietaris, que, finalment —un cop jo ja havia marxat, i amb Carles Flo com a director durant els últims mesos—, van vendre el diari per un euro simbòlic a l'empresa editora d'*El Punt*, que poc després va fusionar les dues capçaleres en l'actual *El Punt Avui*. Hi ha moltes coses per explicar de l'experiència periodística i empresarial d'aquells anys clau en la crisi de la premsa escrita arreu del món, que es va patir amb una especial virulència a Catalunya i amb els diaris escrits en català.

Però el que m'interessa ara és posar el focus en com vaig viure l'operació del PSC per seduir l'electorat catalanista perquè acceptés la figura de José Montilla com a president de la Generalitat. No perquè el votessin, sinó perquè almenys

els lectors del diari no li neguessin l'honorabilitat o el respecte que des de l'*Avui* s'havia professat sempre pels representants de les institucions pròpies catalanes. Recordem que aquells eren els anys del tripartit d'esquerres, en què PSC, ERC i Iniciativa van pactar primer perquè Pasqual Maragall fos escollit president de la Generalitat (2003-2006) pels diputats al Parlament, i després perquè fos president José Montilla (2006-2010). Els dos tripartits partien d'un pecat original de legitimitat per poder ser acceptats per una part majoritària del catalanisme: Artur Mas havia guanyat en escons les eleccions del 2003, i en escons i vots les del 2006. Per tant, els lectors de l'*Avui* —majoritàriament i amb matisos— coincidien amb la sensació que d'una manera més aviat barroera havia expressat Marta Ferrusola en una entrevista a la televisió, quan va haver de deixar la Generalitat a Pasqual Maragall després de vint-i-tres anys: «És com si entressin a casa teva i et trobes els armaris remenats, perquè t'han robat». Així se sentia una part significativa dels lectors, dels treballadors i dels articulistes de l'*Avui*. Eren els efectes de la patrimonialització de la Generalitat per part d'aquells que es creien amb el dret d'ocupar-la a perpetuïtat, i que també s'havien acostumat a una certa manera d'exercir el catalanisme. Per ells, l'*Avui* era una vitrina imprescindible d'aquesta catalanitat. Ho vaig comprovar durant els meus dos anys al capdavant del diari: al director se'l convidava a dinar amb l'abat de Montserrat i a l'ofici del Dia de la Mercè, com també a tots els actes oficials del Parlament; disposava d'un telèfon de fàcil accés a la Casa dels Canonges, i era invitat a presentar llibres o a formar part de jurats cívics o literaris. I es feien tirades extraordinàries pel dia de Sant Jordi i per l'Onze de Setembre. Ho vaig veure primer amb Xavier Bosch i després amb mi mateix: per al nacionalisme català de l'en-

torn de Convergència —i més després de quatre anys sentint-se fora del poder—, l'*Avui* s'havia convertit en «l'urna de l'honor» on, taral·lejant el famós poema del Fossar de les Moreres, «no s'hi enterra cap traïdor». Qui posava els límits d'entrada i sortida a la que «fins la fi dels nostres dies serà l'urna de l'honor»? Una altra vegada, Marta Ferrusola donava una pista, llançant un mot d'ordre contra la legitimitat, ara de José Montilla, per ser president de la Generalitat. I l'esposa de l'expresident Pujol ho deia, ni més ni menys, que en una entrevista a TeleTaxi amb Justo Molinero:

—Li molesta que Catalunya tingui un president que sigui andalús?

—Un andalús que tingui el nom en castellà, sí. Em molesta molt, molt. Un president de la Generalitat, que ens mana a tots els catalans... per mi ha de parlar bé el català, i tenir el nom en català.

Malgrat tot, amb Convergència i Unió i una part de l'opinió pública catalanista en contra, el 28 de novembre de 2006 Esquerra Republicana, Iniciativa i el PSC van convertir José Montilla en el 128è president de la Generalitat. Els socialistes ja sabien que hi hauria un sector que sentiria urticària davant d'aquell pacte (el ministre socialista valencià Jordi Sevilla va dir que «els catalans no acceptaran mai un president xarnego»), però va prevaler la voluntat de reescriure les normes del catalanisme del moment, tot visualitzant a la presidència de la Generalitat els discursos del «Catalunya, un sol poble», «l'ascensor social català» i «els altres catalans». Hi havia l'oportunitat d'exemplificar tot això en la persona de José Montilla, nascut a Iznájar i arribat a Catalunya amb setze anys: així, aquell 2006 es van reivindicar el PSUC, Paco Candel i l'independentisme de Josep-Lluís Carod-Rovira, que es volia obrir més enllà del

nacionalisme clàssic de l'Esquerra d'Heribert Barrera i Joan Hortalà.

En aquest context vaig arribar a la direcció en funcions de l'*Avui* per la dimissió de Xavier Bosch el novembre del 2008. Hi havia inquietud i suspicàcies per tants canvis en tan poc temps. Tant dins del diari com, sobretot, en el seu entorn d'opinadors. Fins al punt que, en el meu primer consell editorial, vaig haver de sentir dubtes d'un dels assistents sobre si jo era prou catalanista per dirigir el diari. Van preguntar-ho fent servir una expressió tan directa com poc concreta: «De debò, podem considerar en Cruanyes com un dels nostres?». La sospita me la vaig prendre com una ofensa, però també em va posar en alerta. Fins llavors jo no m'havia encarregat mai del contingut polític, ni al mateix diari ni en cap altra feina, a TV3 ni enlloc. Així que Antoni Cambredó, president de l'empresa editora de l'*Avui*, em va enviar perquè em coneguessin en persona els líders i responsables de comunicació dels principals partits. De tots ells, el més sorprenent i revelador va ser el secretari d'organització del PSC. José Zaragoza remenava les cireres en molts àmbits, també més enllà del seu partit. Era el capità dels «capitans», que així és com s'anomenava popularment els homes forts del socialisme català en aquella època. Cal recordar que llavors els socialistes governaven a l'Ajuntament de Barcelona, la Diputació, la Generalitat i el govern espanyol. Zaragoza va ser molt clar amb mi des del principi: em va dir que el PSC no tenia cap interès especial en la informació política de l'*Avui*, perquè estava convençut que no hi havia ni un sol lector del diari que hagués votat Montilla o el votés mai. Em va sorprendre que fos tan directe i contundent, però la meva percepció sobre el diari era exactament com la seva: des del guàrdia de seguretat fins al director —jo mateix—, no crec que ningú

en aquella redacció hagués votat mai José Montilla. Encara més: sabíem del cert que, quan sortia una foto de Montilla a la portada, aquell dia veníem menys diaris. Ho teníem comprovat. Amb tot, Zaragoza em va fer una demanda concreta: que es tractés el president de la Generalitat amb dignitat. Només volia això. Molts opinadors, i de vegades també en algunes cròniques del diari, li estalviaven ostentosament el tractament de president. O, en comptes de valorar el simbolisme que un andalús nascut a Iznájar fes els seus discursos íntegrament en català, sovint es feia èmfasi en si alguna paraula no era la correcta, o si no pronunciava bé les os i les es obertes i tancades. Zaragoza no exigia que no se'n poguessin fer acudits ni burla a les tires còmiques i a la secció d'humor. Senzillament demanava respecte en el tracte al president. I tenia raó de fer-ho. Jo ja era conscient d'aquesta tendència en el to general del diari. A veure: en cap cas la informació dels periodistes de plantilla es feia des de la manca de respecte al president Montilla. Però sí que passava amb els opinadors. Em vaig comprometre a corregir-ho, i així ho vaig fer, parlant-ne quan va caldre amb els articulistes que de manera més abrupta feien crítiques a la lleugera sobre l'origen familiar o la llengua de Montilla. Vaig intentar protegir l'honorabilitat de la persona, en tant que ocupava la presidència de la Generalitat, una institució que precisament el diari *Avui* sempre havia valorat en gran mesura. La veritat és que no va costar gaire, perquè els articulistes ho van entendre i, fins i tot, van fer una certa autocrítica del seu posicionament anterior respecte de Montilla, i més encara quan l'expectativa d'estabilitat del seu govern s'anava complint i, per tant, el poder dels socialistes al voltant de la presidència de la Generalitat es refermava amb el temps.

Vaig aprofitar aquella situació per parlar amb el presi-

dent Montilla, i en dues ocasions vam dinar a la Casa dels Canonges, amb altres periodistes veterans que el mateix Montilla devia considerar propers, perquè en aquells àpats ens demanava opinió i consell. Realment, a diferència dels presidents anteriors i posteriors seus, José Montilla era un home de poques paraules. Miquel Iceta li va posar el sobrenom del «mudito», i fins i tot l'eslògan de la campanya electoral feia referència a la desconcertant timidesa de Montilla: «Fets, no paraules». Tants anys en què tothom estava pendent dels discursos de Pujol, i ara les paraules del president semblaven no tenir importància. En temps en què Josep-Lluís Carod-Rovira i Artur Mas inflaven els seus discursos amb greuges al nou Estatut d'autonomia, les paraules de Montilla semblaven no tenir substància. Ell feia el paper més institucional, mentre els coneguts com a «capitans» del PSC s'en-carregaven de fer la feina de fons. Potser per això José Zaragoza va cultivar tant els contactes amb el que durant dècades havia estat l'entorn convergent. Buscava el respecte per a ell i el seu president, i així, en aquella època, a diferència d'altres dirigents del PSC com el diputat Joan Ferran, que criticaven la «crosta nacionalista» d'alguns mitjans de comunicació, Zaragoza intentava establir-hi complicitats. El vaig sentir parlar en públic en termes elogiosos de Joan B. Culla o de Vicenç Villatoro. Quan semblava que ja teníem poc més per dir-nos —més enllà de comentar l'actualitat en general—, Zaragoza em continuava citant per dinar en diferents restaurants de Barcelona, a prop de la seu del diari, a l'Esquerra de l'Eixample. Vam anar a l'Oliver, l'Igueldo o La Camarga. Sempre ens hi trobàvem altres periodistes i altres polítics. Un dia m'ho va confessar: «Et porto a aquests llocs perquè em vegin amb tu, vull que ho sàpiguen, que els socialistes ens parlem de tu a tu amb el director de l'*Avui*, o què s'han cre-

gut?». Aquell comentari no me l'esperava. Li vaig contestar amb un somriure i, immediatament, el meu cervell va repassar la gent que havíem vist en taules properes aquell dia i en dies anteriors, i, efectivament, eren sobretot polítics convergents dinant amb periodistes o opinadors que el mateix Zaragoza hauria classificat també com a convergents. Vaig quedar parat. Em va fer pensar. De primer em vaig sentir utilitzat, però després, d'altra banda, em va impactar el fet que algú amb tant poder en aquells moments a Barcelona es pogués preocupar per les aparences de dinar amb algú com jo que, sense ni buscar-ho, potser m'havia convertit en un dels guardians de l'«urna de l'honor».

Aquella va ser la punta de l'iceberg d'una operació dels «capitans» del PSC per legitimar-se en els cercles catalanistes, un àmbit de poder més formal que real, però que fins aleshores no havien aconseguit dominar. Però per al PSC les coses empitjorarien, perquè els lectors i l'entorn de l'*Avui* es van anar tornant més independentistes —com la majoria dels catalans—, mentre que els socialistes, anys després, també abandonarien aquest camí cap a la reconciliació catalanista a fi de disputar-se l'electorat més espanyolista amb Ciutadans. Política partidista a banda, d'aquell temps recordo com em va interpellar en la meua manera de viure la identitat nacional catalana el fet de comprovar com a Montilla, Zaragoza i a d'altres dirigents socialistes del Baix Llobregat se'ls vetava una legitimitat que per naixement o per educació en entorns de l'elit barcelonina sí que es donava a altres polítics. Potser per això recordo amb quin ànim vaig participar en la manifestació contra la retallada de l'Estatut, el 10 de juliol de 2010, quan jo ja no era director del diari però Montilla encara era president. Enmig de la Via Laietana em vaig encarar a alguns dels manifestants que increpaven el

president Montilla amb insults i crits. Era una protesta contra el Tribunal Constitucional i la classe política espanyola, que havia passat el ribot al text aprovat pel Parlament de Catalunya i per la població en un referèndum, però una minoria d'assistents era incapaç de reconèixer qui encapçalava la manifestació com «un dels nostres». Recordo haver pensat en aquell moment que el comportament de Montilla era exemplar en allò que ell mateix va advertir a Madrid: «la creixent desafecció» de Catalunya. Després, la política donaria moltes voltes...

De fet, anys després d'aquella «operació Montilla», es va acusar José Zaragoza d'estar al darrere de la gravació de la famosa conversa entre la líder del PP català, Àlicia Sánchez-Camacho, i Victoria Álvarez, exnòvia de Jordi Pujol Ferrusola, al restaurant La Camarga, per part de l'empresa de detectius Método 3. A banda de les moltes mofes que es van fer sobre aquest tema, sempre he tingut el dubte de si les converses que vaig tenir amb el mateix Zaragoza —fins i tot també al restaurant La Camarga— algun dia apareixeran publicades a qualsevol diari digital. La veritat és que una vegada, abans que Xavier Bosch i jo anéssim a treballar a l'*Avui*, mentre participàvem en una tertúlia d'*El Món a RAC1*—que presentava el mateix Bosch— amb el col·lega Francesc-Marc Álvaro, va arribar a un despatx dels caps del Grup Godó una transcripció sencera del que tots havíem dit durant la tertúlia, amb les paraules literals de cadascun de nosaltres. I amb les intervencions crítiques referides al president Montilla subratllades. Un avís per a navegants. Sense remitent, ni signatura. En Francesc-Marc sempre va pensar que no havia sigut José Zaragoza, sinó un altre dels «capitans» socialistes de l'època. El zel del PSC no era per les paraules del president («Fets, no paraules»), sinó per les paraules que es deien

sobre el president. Així i tot, avui encara, quan José Montilla participa en qualsevol debat públic —ho fa molt poc—, se l'escolta i respecta. Els «capitans» del PSC no van aconseguir l'objectiu partidista que pretenien: l'hegemonia política al govern de la Generalitat. Però sí que van assolir la fita simbòlica que un dels «altres catalans» de la immigració obtingués el més alt nivell de respectabilitat de la classe política catalana.